

1. איסור סתירת בית הכנסת

שורש האיסור: מבואר בסוגיות הגמ' (מגילה דף כו: בבא בתרא דף ג:) שאסור לטתור בית כנסת, אפילו באופן שכוונתו לבנות בית כנסת אחר תחתיו, כל עוד לא נבנה בפועל בית כנסת חלופי. משום החשש שיישארו המתפללים בלא בית כנסת - מחמת פשיעה או אונס.

וכן נפסק ב**שו"ע** (סימן קנב סעיף א) שאסור להרוס שום בית הכנסת, אפילו על מנת לבנות בית כנסת חלופי, ומותר רק אם בית הכנסת החדש כבר נבנה, או שבית כנסת הקודם עומד ליפול.

מבואר **במשנה** (מגילה דף כח.) בית הכנסת שחבר אין מספידין בתוכו וכו' **שנאמר** (ויקרא פרק כו פסוק לא) וְהִשְׁמוּתֵי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם קְדוּשַׁתוֹן אִף כִּשְׁהוּן שׁוּמוּמִין.

וכתב על כך **המרדכי** (מסכת מגילה פרק בני העיר רמז תתכו), הובא **בבית יוסף** (סימן קנא סעיף י), שבית כנסת נקרא מקדש מעט, ולכן אסור לנתץ שום דבר מבית הכנסת, כמבואר **בספרי** (דברים סא) שהשובר אבן מההיכל או מהמזבח או העזרה עובר בלאו, **שנאמר** (דברים פרק יב פסוק ג-ד) וְנִתְּצָתֶם אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ... לא תַעֲשׂוּן כִּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם. ואם שבר על מנת לבנות מותר, שכן נתיצה כזאת נקראת בנין.

וכן פוסק **הרמ"א** (סימן קנב סעיף א) מכח דברי המרדכי, שאסור לשבור דבר מבית הכנסת, אלא אם כן עושה על מנת לבנות. וכתב **המשנ"ב** ("ס"ק יא) שנתיצת ועקירת כלי הקודש או דבר המחובר בבית הכנסת אסורה כנותץ אבן מן ההיכל והמזבח, ואסורה מדין לא תעשו כן לה' אלקיכם, שכן בית הכנסת ובית המדרש גם כן נקרא מקדש מעט.

2. דאורייתא או דרבנן

הכל מדאורייתא: לדעת **האבני נזר** (חלק א סימן לד אות יז, סימן לה אות ב), כוונת **הרמב"ם** (בספר המצוות לא תעשה סה, ובהלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ז), שאיסור הריסת בית הכנסת ובית המדרש הוא מן התורה, ונלמד **מהפסוק** לא תַעֲשׂוּן כִּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם, האמור באיסור נתיצת המזבח והמקדש.

והסתפק **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קנב ס"ק ו) לגבי השובר אבן מבית כנסת ובית המדרש דרך נתיצה והשחתה, האם לוקה כמו בסותר אבן מבית המקדש שנאמר לא תַעֲשׂוּן כִּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם - ולא דוקא מקדש, ונפק"מ האם נפסל לעדות. והניח בצ"ע.

ובדובב מישרים (חלק א סימן קלב) כתב שאיסור נתיצה הוא איסור דאורייתא לרוב השיטות, ולכן סובר באופן שיש ספק האם יש איסור, יש להחמיר מספק.

הכל מדרבנן: פשוט דברי **הרמב"ן** (מגילה דף כה:;) והר"ן (מגילה דף ה. מדפי הרי"ף ד"ה ומאן דרלי) משמע שקדושת בית הכנסת ואיסור סתירתו הוא רק מדרבנן,

לדעת הרמב"ן הוא בגדר ביזוי מצוה כל זמן שמשתמשין בו, מדין תשמישי מצוה (כלולב, סוכה ונר חנוכה), ואין בו אפילו דרגת תשמישי קדושה. ולדעת הר"ן הטילו בו קדושה עצמית מדרבנן, והצד השווה בדבריהם שאין בסתירת בית הכנסת איסור דאורייתא (שבט הלוי חלק ג סימן ג).

וראה **בשדי חמד** (מערכת הבית אות מג), שיש תלות זה בזה, אם קדושת בית הכנסת מדאורייתא, גם איסור סתירה מדאורייתא, ואם קדושת בית הכנסת מדרבנן גם איסור סתירה מדרבנן, ותמה איך יתכן לומר שני הפכים בדבר זה.

קדושה דרבנן, סתירה דאורייתא: לדעת **הדברי חיים** (חלק א סימן ג) למרות שקדושת בית הכנסת הוא מדרבנן, וגם לפי הצד שחיוב תפילה הוא רק מדרבנן, מכל מקום הסותר את בית הכנסת עובר על איסור דאורייתא שנלמד מהפסוק לא תעשו כן, כי אסור מהתורה להרוס דבר שנעשה בכדי להתפלל בו ולהתוועד לדבר שבקדושה, להלל ולשבח ליוצר כל.

קדושה דאורייתא סתירה דרבנן: לדעת **החלקת יואב** (מהדורא קמא סימן ד) כוונת **הרמב"ם** שאין בנתיצת בית כנסת איסור דאורייתא כלל, שהרי **הרמב"ם** (הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יז) מזכיר רק מזבח היכל אולם, משמע שעל שאר דברים אין איסור דאורייתא. ומוכרח שכוונת הרמב"ם בספר המצוות לאיסור דרבנן. ואפילו אם קדושת בית הכנסת הוא מן התורה, האיסור לנתץ הוא רק מדרבנן.

והאריכו בביאור השיטות **במשנת יוסף** (הלכות בית הכנסת סימן ז), ו**בשבט הלוי** (חלק ג סימן ג).

3. שיעור הנתיצה

אלו דברים שאין להם שיעור: כתב **באור החיים הקדוש** (דברים פרק יב פסוק ד) בספרי אמרו מנין לנותץ אבן אחת מן העזרה שעובר בלא תעשה, דכתיב לא תעשו וגו', נראה שלא אמר בדיוק אבן אחת, אלא כל שעושה בנתיצתו רושם בבנין הוא בכלל האיסור.

והוכיח **המנחת חינוך** (מצוה תלז) כשיטה זו מדברי **התוס'** (מכות דף כב. ד"ה אלא) שכתבו גבי עצי המקדש שהשורף חייב למרות שאינו שוה פרוטה, ופשוט שגם לא צריך שום שיעור כלל, וחייב על כל שהוא, כי זה לא דבר של אכילה.

וכתב **באשל אברהם** (בוטשאטש סימן קנא) שאין קפיידא בסתירה כל שהוא - בדבר שאינו מסוים וניכר ועומד במיד, שכן יש לדייק את לשון הספרי 'הנותץ אבן', שהוא דבר מסוים וניכר תמיד החסרון, משא"כ מעט טיט או סיד או רגבים דבוקים - מכלל הבנין, פשיטא שאין בזה שום קפיידא, כיון שאינו חסרון ניכר ונראה, ואין דרך הבריות להבחין בחסרון המועט, ולמרות שיש מיעוט שכן מבחינים ומקפידים, בטלה דעתן אצל רוב בני אדם.

הזמנים, אבל מה שקובע את הסטנדר לקיר באמצעות מסמרים, פשיטא שגם לדעת הט"ז מותר כדין סתירה על מנת לבנות, שהרי אחר הניקוב נקבע שם הסטנדר וידותיו.

ובאליה רבה (סימן קנב ס"ק ז) חולק על החידוש של הט"ז, על פי המבואר **ברמב"ם** שדוקא דרך השחתה אסור, וממילא כיון שהוא עושה לצורך לא נחשב השחתה.

וביאר **במשנת יוסף** (הלכות בית כנסת סימן ז) שהמחלוקת שלהם, שלדעת הט"ז הנתיעה מותרת רק אם על מנת לבנות, ואילו האליה רבה סובר כל שאינה דרך השחתה מותר.

והנה **במור וקציעה** (סימן קנא) חולק על דברי הט"ז, וסובר שאין זה בכלל איסור נתיצה, אלא דינו כסותר על מנת לבנות שמותר, ואף עדיף מכך, מאחר שהדבר נעשה לצורך בית הכנסת ולכבודו.

ומכל מקום מסיים המור וקציעה, שנכון להיזהר באופן שאפשר לעשות באופן אחר; כגון שיעשה את מדף הסטנדר כדמות תיבה העומדת על עצמה ושוליה, או על בסיס המונח בארץ בלא סמיכה לכותל, ולא יקבענו כלל בכותל - הואיל ויצא מפי אותו צדיק.

הכרעת **המשנ"ב** (ס"ק יב) לגבי מדף בקיר בית הכנסת, שעושים גומא בכותל שיוכל להחזיק שם על ידי עץ אותו דף, רבים מהאחרונים מקילין בזה, דלא כט"ז. וביאר **בשער הציון** (ס"ק י) משום שנעשה לצורך אין בו איסור סתירה.

וכתב **בחוט שני** (הלכות בית הכנסת עמוד רנא) שלפי זה גם מותר להוריד ספסל המחובר לכותל, בכדי להעמיד על מקומו ארון ספרים, למרות שנשאר במקומו נקב בכותל.

6. כלי בית הכנסת

מטלטלין: כתב **הרמב"ם** (הלכות תפילה פרק יא הלכה טו) וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת. ולמד מכאן **הבאור הלכה** (סימן קנב ד"ה דבר מבית הכנסת) שגם כל כלי בית הכנסת נחשבים כבית הכנסת. וכן הוכיח **הבאור הלכה** (ד"ה אסור) מפשוטו **הפסוק** (דברים פרק יב פסוקים ב-ד) אַבְד תִּאָבְדוּן אֶת כָּל הַמְקֻמֹת... אֶת אֲלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים... וּפְסִילֵי אֲלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן, שם מדובר בתלוש לא תַעֲשׂוּן כִּן לַה' אֲלֵהֶיכֶם. מוכח שכל דבר קדושה בין מטלטל בין מחובר אסור להשחיתו.

אולם הביא **במשנ"ב** (ס"ק יא) בשם **המגן אברהם** (סימן קנב ס"ק ו) שכתב מכח דברי **המהר"ם פדואה** (סימן סה) שהאיסור הוא דוקא לנתוך ולשבר כלי קודש או לעקור דבר מחובר, כמו אבן ממזבח, לאפוקי לפנות הכלי קודש והספסליו וכדומה מבית הכנסת, אף שאין זה כבוד לבית הכנסת, יש לומר שאינו בכלל זה.

ומביא **בדעת תורה** (סימן קנב) **מהיד שאול** שהנוטף חלק מאבן המזבח אינו עובר על איסור לא תעשון כן, אך מאידך מבואר **בשו"ת הרמ"ע מפאנו** (סימן לו) שגם מקצת אסור מדין חצי שיעור.

ודן **החתם סופר** (חלק ו ליקוטים סימן ו) לגבי טס כסף של כלי קודש שבולטת בו צורת משה ואהרן, וכיון שמכוער הדבר לעשות כזאת צורה שנראית כמו עבודה זרה, צריך לפחות כל החוטם כלו, ומאריך בזה - האם יש חשד ברבים, וכותב שאם פוחת יותר ממה שצריך, נכנס לחשש איסור חטאת של נוטף אבן מבית הכנסת.

4. קדושת הכתלים מבחוץ

רשות הקדש: כתב **בשאלת יעב"ץ** (חלק ב סימן נד) לגבי אדם שסמך בנין ביתו לכותל של בית הכנסת המשמש גם לביתו, ודן אם יש חשש מחמת תשמישים מגונים שעושים בבית ובחדריו. וכתב שבכותל עצמו פשוט שצריך להיזהר בו כקדושת בית כנסת, ואסור לנתץ ממנו אבן מצידו החיצוני כמו מצדו הפנימי, וזה פשוט.

וכתב **בדובב מישרים** (חלק א סימן קלא קלב) שדבר זה תלוי במחלוקת האם בית הכנסת יש לו קדושת היכל או קדושת עזרה, וכיון שאיסור נתיצה הוא איסור דאורייתא לרוב השיטות, א"כ יש להחמיר מספק גם מבחוץ, כי אולי יש לבית הכנסת קדושת היכל.

ומבואר **בשבט הלוי** (חלק ג סימן יג) לגבי אדם שרוצה להרחיב את הסוכה הפרטית, והאפשרות היחידה לביצוע, על ידי שיניח מוטות ברזל מצד אחד בבית השכן ברשותו, ומצד השני בצד החיצון של בית מדרשו, ובכדי להתקין את הקורות יצטרך לנתץ קצת מכותל בית המדרש בצד החיצוני, ומסקנת דבריו שנאסר סתירת הכותל מבחוץ, והקיל שם למעשה רק בצירוף כמה טעמים.

5. היתר על מנת לתקן

דבר השחתה: כתב **הרמב"ם** (הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יז) וכן הנוטף אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקח.

ומבאר **הכסף משנה** שמה שכתב דרך השחתה, כלומר שאם נוטף כדי לתקן מותר. וכן כתב **הרמ"א** (סימן קנב סעיף א) שאם עושה על מנת לבנות מותר.

וחידש **הט"ז** (סימן קנא ס"ק ג) שאסור לנתץ חלק מן הכותל כדי ליצור גומא, למרות שיש לו צורך ותועלת בגומא. ולפיכך יש להיזהר במה שנהגו לעשות מדף של סטנדר ולהדביקו לכותל, ועושים גומא בכותל כדי להחזיק את המדף על ידי עץ, שאין עושים כהוגן.

כוונת הט"ז ביאר **באשל אברהם** (בוטשאטש סימן קנא) שמדבר רק לגבי קביעות החקק, והחקק נשאר קיים כן תמיד, שיש בזה משום סתירה שלא על מנת לבנות, כיון שרגל הסטנדר אינו ממלא מקום החקק ברוב

משיב כהלכה

שאלה: האם מותר נתיצת בית כנסת לצורך מצוה?

האם מותר לנתץ קיר או לעשות נקב בבית הכנסת לצורך פתיחת חלון לעזרת נשים, קביעת קופת צדקה, או התקנת כיור?

מקורות: חכמת אדם (כלל פו סעיף טו), **דברי חיים** (חלק ב סימן יא), **אגרות משה** (יו"ד חלק ד סימן טג),

קובץ תשובות

(חלק ד סימן ו, חלק ה סימן יט), **משנת יוסף** (הלכות בית כנסת סימנים יב יג יד).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'דרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

מערכת הילכתא משגרת ברכת מזל טוב לחתן החשוב
הר"ר יהודה וכסלר נ"י לרגל נישואיו עב"ג בשעתו"מ
יהי רצון שיזכו להקים בית נאמן בישראל ולראות
דורות ישרים מבורכים אמן כן יהי רצון

דינים העולים

א. **איסור נתיצה**: בית הכנסת ובית המדרש נקראים מקדש מעט, ואסור לנתוץ דבר מהם.

ב. **חומר האיסור**: נחלקו

הפוסקים האם האיסור מן התורה, או מדרבנו, ונפקא מינה בספקות ש'ספק דאורייתא לחומרא', והאם הנותץ נפסל לעדות.

ג. **אין שיעור**: איסור נתיצה אין בו שיעור, ואסור לעשות רושם וחסרון בבנין. יש שכתבו שאפילו בכל שהוא אסור, ולעומתם יש אומרים שטיט או סיד מועט שאין ניכר אין בו קפיידא.

ד. **מבחוץ**: יש קדושה בכותל בית הכנסת גם מבחוץ ואסור לנתצו, ויש לזהר בזה בבניית סוכה וכדומה.

ה. **על מנת לבנות**: איסור נתיצה הוא רק דרך השחתה, אבל מותר 'לסתור על מנת לבנות'. והט"ז מצמצם את ההיתר, רק באופן ש'סותר על מנת למלאות' כמו חור המסמרים בקיר שמחזיק את הסטנדר, אבל אסור לעשות חור בקיר להחזיק את היתד של הסטנדר שאינו מתמלא. רוב האחרונים חולקים על הט"ז ומתירים לעשות חור לכל צורך בית הכנסת.

ו. **כלי הקודש**: איסור נתיצה נאמר אף בכלי בית הכנסת, אולם הוצאתם מבית הכנסת - אינה בכלל איסור זה.

נושא הגיליון הבא:

'נתיצה לצורך מצוה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ותָרַב חֶכְמַת שְׁלֹמֹה בְּרַכַּת מִזֵּל טוֹב לְהַג"ר שְׁלֹמֹה רִיזְנֶפֶלְד שְׁלִיט"א
לרגל הולדת בנו אברהם יששכר נתנאל נ"י
כשם שנכנס לברית, כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשוט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...